

Bevaikystė ir požiūris į rūpinimąsi vyresnio amžiaus tėvais Lietuvoje

Daumantas Stumbrys

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas
A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius
El. paštas: daumantas.stumbrys@icss.lt
<https://orcid.org/0000-0002-1324-5758>
<https://ror.org/02e16g411>

Gražina Rapolienė

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas
A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius
<https://orcid.org/0000-0003-0125-3328>
<https://ror.org/02e16g411>

Margarita Gedvilaitė-Kordušienė

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas
A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius
<https://orcid.org/0000-0001-7691-1490>
<https://ror.org/02e16g411>

Vaida Tretjakova

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas
A. Goštauto g. 9, LT-01108 Vilnius
<https://orcid.org/0009-0000-9336-9111>
<https://ror.org/02e16g411>

Santrauka. Sparčiai senėjančiose visuomenėse vaikų pareigos tėvams ir jų priežiūra senatvėje yra plačiai nagrinėjama tema. Vis dėlto apie bevaikių vyrų ir moterų požiūrį į rūpinimąsi tėvais senatvėje yra žinoma mažai. Tyrimo tikslas – nustatyti, koks yra vaikų turinčių ir bevaikių asmenų požiūris į pareigas tėvams Lietuvoje. Analizė remiasi 2018–2019 m. Lietuvoje atlikto „Šeimų ir nelygybių tyrimo“ reprezentatyvios anketinės apklausos duomenimis. Tyrimo imtį sudarė 3 005 asmenys, kuriems apklausos metu buvo 34–48 metai. Duomenys analizuoti naudojant dažnių pasiskirstymo lenteles, dažnių skirtumai vertinti taikant chi kvadrato metodą, vidurkiams palyginti naudotas ANOVA metodas. Nustatyta, kad bevaikiai asmenys rečiau negu vaikų turintys asmenys sutiko su teiginiais, kad vaikai turi rūpintis savo tėvais. Be to, šiems teiginiams dažniau pritarė moterys negu vyrai.

Pagrindiniai žodžiai: bevaikystė, prokreacinė elgsena, senėjanti visuomenė, vaikų pareigos tėvams.

Received: 2024-06-07. Accepted: 2024-08-01.

Copyright © 2024 Daumantas Stumbrys, Gražina Rapolienė, Margarita Gedvilaitė-Kordušienė, Vaida Tretjakova. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Childlessness and Attitudes Towards Caring for Elderly Parents in Lithuania

Summary. In rapidly ageing societies, caring and responsibilities for parents in old age is a widely discussed topic. This is particularly relevant in societies with low fertility and high rates of childlessness. Lithuania is one of the countries where demographic ageing rates have risen sharply in a short period of time. This process has been driven not only by low fertility but also by emigration of middle-aged and young people and increasing life expectancy. There is no lack of research on demographic changes in ageing societies in the country, but very little is known about the attitudes of childless men and women towards caring for their parents in old age. The aim of the study is to determine the attitudes of childless and child-bearing individuals towards parental responsibilities in Lithuania. Our analysis is based on the 2018-2019 'Families and Inequality Survey' dataset collected in Lithuania. The data covers 3,005 individuals aged 34-48 at the time of the survey. The representative sample was obtained by using a stratified sampling method. Face-to-face interviews were carried out with respondents in their homes by using a standardized questionnaire. The data were analysed using descriptive statistics and chi-square methods. We found that the proportion of men (12.0%) who do not want to have children is statistically significantly higher ($p=0.003$) than the proportion of women (7.6%). We found that childless people were less likely than those with children to agree with the statement that children should look after their parents. In addition, women were more likely than men to agree with these statements. Our findings are important from a practical point of view – when considering social care and pronatalist policy measures. Research project is financially supported by the Research Council of Lithuania (LMTLT), agreement No. P-MIP-22-24.

Key words: childlessness, proactive behaviour, ageing society, children's obligations to parents.

Įvadas

Nuo 2010 metų Lietuvos demografinio senėjimo rodikliai yra artimi Europos Sąjungos šalių vidurkiui (Eurostat, 2024). Anksčiau atlikti tyrimai rodo, kad Vakarų Europos šalyse pagrindiniai demografinio senėjimo veiksniai buvo mažėjantis gimstamumas ir mirtingumas (Mikulionienė et al., 2018). Dėl mažėjančio mirtingumo ilgėjo vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė ir didėjo 65 metų ir vyresnių gyventojų dalis. Lietuva nuo 1990 metų taip pat susidūrė su mažėjančiu gimstamumu ir ilgėjančia gyvenimo trukme. Vis dėlto pagrindinis visuomenės senėjimo veiksnys Lietuvoje buvo emigracija (Stumbrys 2021; 2024). Jeigu Vakarų Europoje imigracija amortizavo visuomenės senėjimą, tai Lietuvoje vyko priešingas procesas. Kadangi iš Lietuvos išvažiavo daug jauno ir vidutinio amžiaus gyventojų, bendros populiacijos struktūros vyresnio amžiaus gyventojų dalis smarkiai išaugo.

Senstant visuomenei, didėja susirūpinimas vyresnio amžiaus žmonių priežiūra. Neriimą kelia ne tik galimas darbuotojų trūkumas sveikatos ir socialinių paslaugų sektoriuje, bet ir šeimų gebėjimas bei noras užpildyti spragą tarp priežiūros poreikio ir formalų paslaugų (Colombo et al., 2011). Ankstesni tyrimai yra aptikę mažėjantį pritarimą pareigai rūpintis senais tėvais (Gans ir Silverstein, 2006; Van den Broek et al., 2015). Lietuvoje vyresnio amžiaus žmonių priežiūra daugiausia grįsta neformaliais tinklais: šeimos narių, kaimynų ir draugų (Lazutka et al., 2018). Šalyje dominuoja tradicinės nuostatos, kad vaikai yra atsakingi už savo senų tėvų priežiūrą ir turėtų priimti juos gyventi pas save, kai pririekia priežiūros (Gedvilaitė-Kordušienė, 2013). Ankstesni tyrimai rodo, kad artimųjų teikiama pagalba yra prioritetinga priežiūros forma, ir esant reikalui ją rinkęsi 77 proc. 50–65 metų Lietuvos gyventojų (Žalimienė et al., 2019). Tyrimų rezultatai apie

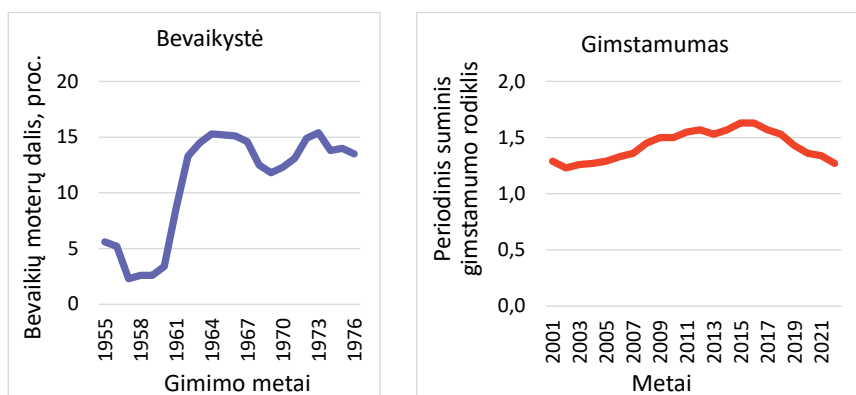
nuostatas dėl šeimos ir valstybės atsakomybės paskirstymo rodo, kad Lietuva yra tarp tų šalių, kuriose vyrauja remiamo familializmo nuostatos – dėmesio skiriama įvairių paramos formų paskirstymui tarp šeimos ir valstybės, t. y. šeimos rėmimo politikai (Kraniauskienė, 2013). Būtent atsakomybė už vyresnio amžiaus žmonių priežiūrą yra viena iš rūpesčio sričių, kuria norima dalytis su visuomene, ypač kalbant apie finansinę paramą (Kraniauskienė, 2013). Čia svarbu pažymėti, kad Lietuvoje ypač trūksta kokybiškų ir poreikius atitinkančių paslaugų vyresnio amžiaus gyventojams. Valstybės kontrolės vertinimo ataskaitoje „Slaugos ir socialinės paslaugos senyvo amžiaus žmonėms“ daroma išvada, kad senyvo amžiaus asmenims „nesudarytos sąlygos gauti tolygiai kokybiškas slaugos ir socialines paslaugas“ (2021, p. 6). Ataskaitoje pabrėžiamos ir kitos šios srities problemos, susijusios su informacijos valdymu, personalo trūkumu: nežinomas tikslus paslaugų poreikio mastas, asmenims tokių paslaugų tenka ilgai laukti eilėse, trūksta slaugytojų ir socialinių darbuotojų ir pan. (Valstybės kontrolė, 2021, p. 6.).

Pareigos rūpintis tėvais, seneliais ar kitais vyresniais artimaisiais moterims ir vyrams paskirstomos netolygiai. Visuomenėje dominuoja normos, kurios atsakomybę rūpintis vyresniais artimaisiais dažniausiai perkelia ant moterų pečių. Šeimos santykiuose moterims priskiriami *ugdytojos, prižiūrėtojos, pagalbininkės* vaidmenys (Gilligan, 1982, p. 17). Tuo tarpu vyrai dažniau turi *legitimų pasiteisinimų* išvengti priežiūros (Björk, 2015). Tyrimai rodo, kad vyrai išitraukia į priežiūrą, kai nėra ją galinčių atlikti moterų (Gerstel, Gallagher, 2001; Grigoryeva, 2017; Vergauwen ir Mortelmans, 2021), o jų išitraukimas labiau būna praktinio instrumentinio pobūdžio (Haberkern et al., 2015). Moterys paprastai teikia intymią priežiūrą ir emocinę paramą (Haberkern et al., 2015). Be to, lyčių tabu prisideda prie šio vaidmenų pasiskirstymo, nes socialiai mažiau priimtina, kad sūnus teiktų intymaus pobūdžio priežiūrą motinai (Grigoryeva, 2017).

Kalbant apie vaikų neturinčius asmenis, jų požiūris į lyčių vaidmenis yra egalitariškesnis negu vaikų turinčių asmenų (Galdauskaitė, 2023, p. 95). Į bevaikių moterų kuriamą *Aš* projektą vaikai neįtraukiami dėl potencialiai didelės kainos: sudėtingų biologinių ir psichologinių gimdymo ir žindymo patirčių, asmens saviraiškos suvaržymo, finansinių išlaidų, vaikams auginti skirto laiko bei grėsmės kuriamam asmens tapatumui ir gyvenimo stiliui (Galdauskaitė, 2023). Argumentas, kad *jeigu neturėsiu vaikų, tai nebus kas manimi pasirūpins senatvėje*, ne(be)svarstomas. Šiuolaikinėje visuomenėje motyvas susilaukti vaikų dėl priežiūros senatvėje svarstomas vis rečiau, nes yra galimybė gauti vyresnio amžiaus žmonių priežiūros paslaugas iš valstybės ar savivaldybės įstaigų, nevyriausybinų organizacijų.

Bevaikystės lygis dažnai siejamas su gimstamumo mažėjimu. Po 1990 metais Lietuvoje prasidėjusių sparčių gimstamumo ir šeimos modelio kaitos pokyčių moterys ne tik susilaukia mažiau vaikų, atideda pirmo vaiko susilaukimą vyresniam amžiui (Maslauskaitė, 2024; Galdauskaitė, 2024), bet vis dažniau apskritai nesusilaukia vaikų (Oertelė, 2024; Human Fertility Database, 2024). Vis dėlto moksliniai tyrimai rodo, kad bevaikystės lygis ne visada koreliuoja su žemais gimstamumo rodikliais ir gali būti nagrinėjamas kaip atskiras reiškinys (Brini, 2020). Bevaikystės paplitimas dažniausiai skaičiuojamas tos moterų kohortos, kuri jau baigė savo reproduktyvų amžių. Reproduktyvaus amžiaus

riba skaičiuojant gimstamumo rodiklius ir bevaikių moterų dalį įprastai yra 50 metų, tačiau sulaukusių 45 metų ir vyresnių moterų tik labai nedidelė dalis susilaukia vaikų. Human Fertility Database (2024) yra pateikiami bevaikystės rodikliai tik toms Lietuvos moterims, kurios gimė ne vėliau kaip 1976 metais. Vaikų neturinčių ir savo reproduktyvų amžių baigusiu moterų Lietuvoje buvo 13,4 proc. (1976 metais gimusiųjų kohortoje). Palyginti su 1955 metais gimusiųjų karta, šis rodiklis išaugo 7,9 procentinio punkto. Panašios tendencijos ir kitose Europos šalyse – moterų bevaikystės lygis didėja. Vis dėlto svarbu pažymėti, kad Lietuvos moterų bevaikystės lygis išlieka mažesnis nei daugelyje Vakarų ir Šiaurės Europos šalių, kur jis gali siekti net 20–25 proc. (Human Fertility Database, 2024)

1 pav. Bevaikių moterų dalis ir periodinis suminis gimstamumo rodiklis Lietuvoje

Pastabos. Duomenų šaltinis – Human Fertility Database, 2024; bevaikių moterų dalis skaičiuota tu gimimo kartų, kurios jau baigė savo reproduktyvų amžių; periodinis suminis gimstamumo rodiklis – vidutinis vaikų skaičius, tenkantis vienai reproduktyvaus amžiaus moteriai.

Nuostatos, susijusios su vyresnių ar jaunesnių kartų pareigomis, dažnai analizuojamos pasitelkiant kartų solidarumo teorinę prieigą (Bengston et al., 1991; Bengston, 2001) ir jas priskiriant prie normatyvinio solidarumo dimensijos. Normatyvinė dimensija arba lūkesčiai, susiję su vaikų ir tėvų tarpusavio išsipareigojimais, gana plačiai tirta sritis ne tik kitose šalyse (Rossi, Rossi, 1990; Bengston et al., 1991; Silverstein et al., 2006), bet ir Lietuvoje (Kraniauskienė, 2013; Gedvilaitė-Kordušienė, 2013; Gedvilaitė-Kordušienė, 2011; Budginaitė-Mačkinė, 2020). Visgi tyrimai, siejantys bevaikystę su kartų solidarumu, o ypač su normatyvinio solidarumo dimensija, yra itin reti. Remiantis 11 Europos šalių „Kartų ir lyčių tyrimų“ duomenimis, nustatyta, kad vyresni nei 40 metų bevaikiai asmenys yra labiau linkę teikti funkcinę paramą vyresnio amžiaus asmenims nei turintys vaikų (Pesando, 2020). Bevaikių asmenų reikšmingą indėlį paramos srautuose patvirtina ir kiti tyrimai. Pavyzdžiui, Albertini ir Kohli (2009) nustatė, kad vyresni bevaikiai asmenys Europos šalyse teikia daug paramos kitiems asmenims ir turi įvairesnių paramos

tinklų, palyginti su vaikų turinčiais asmenimis. Vaikų turinčių asmenų tinkle parama dažniau cirkuliuoja siauriau, o vaikų neturintys asmenys užmezga stipresnius ryšius su giminaičiais ar kitais artimais žmonėmis. Šie tyrėjai (Albertini ir Kohli, 2009) taip pat nustatė, kad bevaikiai asmenys yra linkę teikti daugiau paramos visuomenei nei tėvai per savanorišką ir labdarinę veiklą. Suomijoje ir Lietuvoje atlikti tyrimai atskleidė, kad bevaikės moterys įsitraukia į giminaičių vaikų priežiūrą ir dažniau nei motinos investuoja į savo dukterėčias ir sūnėnus (Tanskanen, 2015; Šumskaitė, Gedvilaitė-Kordušienė, 2021). Tai galima paaiškinti argumentu, kad vaikų turintys asmenys yra užsiėmę savo vaikais, tuo tarpu bevaikiai gali turėti laiko ir finansinių išteklių prisidėti prie artimųjų gerovės (Pollet et al., 2008). Šių tyrimų rezultatai rodo, kad bevaikiai asmenys aktyviai prisideda prie rūpesčio kitais artimaisiais: tiek vaikais, tiek suaugusiais.

Taigi mažas gimstamumas, didėjanti bevaikių asmenų dalis, senstanti visuomenė – visuomenės procesai, dėl kurių vaikų pareigų tėvams klausimas tampa aktualesnis. Šio tyrimo tikslas – nustatyti bevaikių ir vaikų turinčių Lietuvos gyventojų požiūrį į suaugusių vaikų pareigas tėvams. Šiam tikslui pasiekti iškelti keli uždaviniai: 1) nustatyti bevaikestės paplitimą ir prokreacinius vidutinio amžiaus vyrų ir moterų lūkesčius; 2) sužinoti požiūrį į suaugusių vaikų pareigas tėvams senatvėje; 3) apibūdinti skirtumus tarp vaikų turinčių ir neturinčių vyrų ir moterų požiūrio į suaugusių vaikų pareigas tėvams.

Kartų solidarumo teorinė prieiga

Šiame tyrime taikoma kartų solidarumo teorinė prieiga gana dažna šeimos sociologijos tyrimuose, kuriuose analizuojamas kartų ryšių glaudumas (Gedvilaitė-Kordušienė, 2011). Vieni iš pirmųjų solidarumo terminą šeimos lygmens tyrimams pritaikė Nye ir Rushing (1969), jie apibrėžė šešias šeimos integracijos dimensijas: bendravimo, sutarimo, normatyvinę, funkcinę, artumo ir tikslo. Visgi labiausiai prie šios schemos teorinio pagrindimo ir pritaikymo empiriniams tyrimams prisidėjo Bengston su bendraautoriais (1991; 2001). Pasak Bengston, kartų solidarumą sudaro 6 dimensijos: 1) bendravimo solidarumas; 2) konsensuso solidarumas; 3) normatyvinis solidarumas; 4) funkcinis solidarumas; 5) artumo solidarumas; 6) struktūrinis solidarumas. Atsižvelgdami į visuomenės skaitmenizaciją, kiti tyrėjai (Peng et al., 2023, p. 160) pristatė dar vieną dimensiją – skaitmeninį solidarumą, kuri išplečia bendravimo ir funkcinės dimensijas. Bendravimo solidarumo dimensijos išplėtimas suprantamas kaip kartų bendravimo persikėlimas į skaitmeninę erdvę, o pagalba, susijusi su skaitmeninės informacijos priemonėmis, išplečia funkcinį solidarumą.

Kartų solidarumo prieigos stiprybė – kompleksinis ir daugiamatis požiūris į kartų sąveiką, atmetant prielaidą, kad kartų sąveiką būtų įmanoma analizuoti kaip vienalytį konstrukta. Pavyzdžiui, jei stebime glaudžius kartų santykius pagal vieną dimensiją, tai nereiškia, kad ir pagal kitas dimensijas tendencija bus panaši. Galimas ir solidarumo fragmentiškumas. Visgi solidarumo prieiga turi ir ribotumą. Ši prieiga labiau akcentuoja pozityvius kartų ryšių aspektus, todėl kiti tyrėjai pasiūlė prieiga papildyti konflikto ir ambivalencijos sąvokomis (Lüscher ir Pillemer, 1998; Connidis, McMullin, 2002;

Szydlík, 2005). Bengston su bendraautoriais pritaria pasiūlytos koncepcijos plėtimui, akcentuodami, kad kiekviena solidarumo dimensija reprezentuoja dialektinį ryšį: artumas *versus* atstumas; sutarimas *versus* nuomonių išsiskyrimas ir pan. (Bengston et al., 2002, p. 571).

Šiame tyrime pasitelkta normatyvinio solidarumo dimensija. Normatyvinis solidarumas gali būti apibrėžtas kaip lūkesčiai, susiję su vaikų ir tėvų tarpusavio įsipareigojimais, ar elgesio normos, reglamentuojančios šeimos bendrų vertybių svarbą. Funkcinė kartų tarpusavio pagalba priklauso ne tik nuo galimybių struktūros, bet ir nuo normatyvinių nuostatų dėl šeiminių įsipareigojimų (Rossi ir Rossi, 1990), todėl svarbu nustatyti, koks požiūris į įsipareigojimus vyresnio amžiaus tėvams dominuoja Lietuvoje ir kuo skiriasi vaikų turinčių ir neturinčių gyventojų požiūris į suaugusių vaikų pareigas tėvams.

Duomenys ir metodai

Analizė remiasi 2018–2019 m. Lietuvoje atlikto „Šeimų ir nelygybių tyrimo“ reprezentatyvios anketinės apklausos duomenimis. Tyrimo imtį sudarė 3 005 asmenys, kuriems apklausos metu buvo 34–48 metai. Visi tyrimo respondentai priklausė kartai, gimusiai 1970–1984 metais. Plačiau su tyrimo metodika galima susipažinti leidinyje „Šeimų ir nelygybių tyrimas: pagrindiniai tyrimo duomenys“ (Baublytė ir Maslauskaitė, 2021). Pagrindiniai tyrimo kintamieji buvo klausimai apie respondentų prokreacinius lūkesčius, turimą vaikų skaičių ir pareigas tėvams. Respondentams buvo užduotas klausimas: „Ar Jūs sutinkate, ar nesutinkate su žemiau išvardintais teiginiais?“ (E11). Mes analizavome tris teiginius: 1) „Vaikai turėtų prisiimti atsakomybę už tėvų priežiūrą, jei tėvams jos reikia“ (e11.4); 2) „Vaikai turėtų padėti tėvams finansiškai, jei jie turi finansinių sunkumų“ (e11.5); „Vaikai turėtų priimti tėvus gyventi kartu, jei tėvai nebegali savimi pasirūpinti“ (e11.6). Respondentai galėjo rinktis vieną iš 5 atsakymų: 1) visiškai sutinku; 2) sutinku; 3) nei sutinku, nei nesutinku; 4) nesutinku; 5) visiškai nesutinku. Analizės metu atsakymų variantai buvo pergrupuoti į tris grupes: 1) sutinku = visiškai sutinku + sutinku; 2) nei sutinku, nei nesutinku = nei sutinku, nei nesutinku; 3) nesutinku = nesutinku + visiškai nesutinku. Respondentai taip pat atsakė į šiuos atvirus klausimus apie vaikų skaičių ir prokreacinius lūkesčius: „Kiek vaikų norite (norėtumėte) turėti?“; „Kiek Jūs turite vaikų?“.

Duomenys analizuoti naudojant statistinių skirstinių dažnių lenteles. Skirtumų tarp skirstinių reikšmingumas vertintas taikant chi kvadrato metodą. Tai vienas iš populiariausių neparametrinių kriterijų, naudojamas hipotezėms apie kintamojo skirstinį populiacijoje tikrinti (Pukėnas, 2005, p. 106). Mūsų atveju chi kvadratas naudotas tikrinti, ar kiekvienos kategorijos dažniai statistiškai reikšmingai skiriasi vienas nuo kito. Analizės metu buvo apskaičiuotas vidutinis pagimdytų ir norimų vaikų skaičius, tenkantis vienam vyrui ir moteriai. Vidutinio vaikų skaičiaus vidurkiams palyginti taikytas ANOVA metodas. Skirtumai buvo laikomi statistiškai reikšmingais, jeigu p reikšmė buvo mažesnė negu 0,05. Duomenų analizė atlikta statistinės analizės paketu IBM SPSS Statistics versija 26.

Tyrimo rezultatai

Šioje straipsnio dalyje pateikiami mūsų tyrimo, kuriame nagrinėjamas bevaikių ir vaikų turinčių Lietuvos gyventojų požiūris į suaugusių vaikų pareigas tėvams, rezultatai. Aprašytos pagrindinės imties socialinės demografinės charakteristikos, pateikta informacija apie bevaikystės paplitimą imtyje ir respondentų prokreacinius lūkesčius. Toliau aprašytas respondentų požiūris į suaugusių vaikų pareigas tėvams senatvėje, šio požiūrio skirtumai tarp vaikų turinčių ir neturinčių respondentų bei vyrų ir moterų.

Imties socialinės demografinės charakteristikos

Tyrimo imtis yra reprezentatyvi, imties socialinė demografinė struktūra atitinka 34–48 metų amžiaus gyventojų Lietuvos populiacijos struktūrą. Imties demografinės charakteristikos ir respondentų pasiskirstymas pagal tai, ar jie turi ir ar nori turėti vaikų, pateikiamos 1 lentelėje. Tyrimo duomenys rodo, kad vaikų turėjo 76,1 proc. respondentų, o vaikų turėti norėjo – 90 proc. respondentų. Svarbu pažymėti, kad dalies respondentų reproduktyvus amžius nėra pasibaigęs, todėl, tikėtina, jie dar gali susilaukti vaikų artimiausioje ateityje.

1 lentelė. **Imties socialinės demografinės charakteristikos**

Kintamasis	Respondentų sk. (N)	Procentai (%)
Lytis		
Vyras	1225	40,77
Moteris	1780	59,23
Amžiaus grupė		
30–34	363	12,08
35–39	1011	33,64
40–44	755	25,12
45–49	876	29,15
Gyvenamoji vieta		
Miestas	2024	67,35
Kaimas	981	32,65
Išsilavinimas*		
Aukštasis	837	45,56
Vidurinis	1026	48,86
Žemesnis nei vidurinis	89	7,29
Turimas vaikų skaičius		
Turi	2292	76,3
Neturi	713	23,7

Prokreaciniai lūkesčiai**		
Nori turėti vaikų	2346	90,7
Nenori turėti vaikų	241	9,3

*Pastabos. Duomenų šaltinis – „Šeimų ir nelygybių tyrimas“; N = 3005, 2018–2019 m.; *57 (1,9 proc.) respondentų neatsakė į klausimą apie išsilavinimą; **418 (13,9 proc.) respondentų neatsakė į klausimą apie prokreacinius lūkesčius.*

Bevaikystės paplitimas ir prokreaciniai lūkesčiai

Respondentų prokreaciniai lūkesčiai pateikiami 2 lentelėje. Tyrimo metu nustatyta, kad statistiškai reikšmingai daugiau vyrų negu moterų nenorėjo turėti vaikų ($p = 0,003$). Nulį, kaip norimą vaikų skaičių, įvardijo 12,0 proc. vyrų ir 7,6 proc. moterų. Nustatyta, kad vyrų, kurie norėjo turėti vaikų, vidutinis norimas vaikų skaičius buvo 1,94 (PI¹: 1,89–1,98) vaiko, o moterų – 1,93 (PI: 1,89–1,96) vaiko ($p = 0,79$). Visų vyrų, įtraukiant ir tuos, kurie nenori turėti vaikų, vidutinis norimas vaikų skaičius buvo 1,70 (PI: 1,65–1,76), o moterų – 1,78 (PI: 1,74–1,82). Vyrų norimas vidutinis vaikų skaičius buvo statistiškai reikšmingai mažesnis nei moterų ($p = 0,03$).

2 lentelė. Respondentų prokreaciniai lūkesčiai (norimas vaikų skaičius)

Norimas vaikų skaičius	Vyrų		Moterų	
	N	%	N	%
0	122	12,0*	119	7,6*
1	198	19,5	351	22,4
2	582	57,2	902	57,5
3	99	9,7	161	10,3
4	8	0,8	26	1,7
5	6	0,6	10	0,6
6	2	0,2	1	0,1
Iš viso	1017	100	1570	100

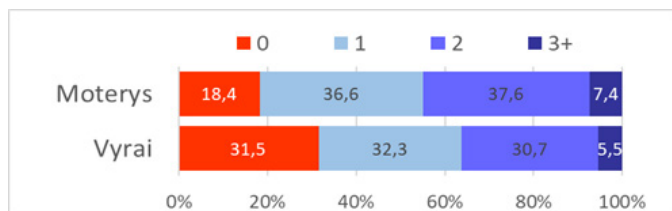
Pastabos. Duomenų šaltinis – „Šeimų ir nelygybių tyrimas“. Bendra imtis N = 3005, 2018–2019 m. 208 trūkstamos reikšmės tarp vyrų, 210 trūkstamų reikšmių tarp moterų.

** Skirtumas tarp vyrų ir moterų, norinčių turėti 0 vaikų, yra statistiškai reikšmingas ($p = 0,003$).*

Respondentų pasiskirstymas pagal turimą vaikų skaičių pateikiamas 2 pav. Tyrimo metu apskaičiuota, kad statistiškai reikšmingai daugiau vyrų negu moterų neturėjo vaikų ($p < 0,001$). Nė vieno vaiko neturėjo 31,5 proc. vyrų ir 18,4 proc. moterų. Vienam vyrui vidutiniškai teko 1,12 vaiko (PI: 1,06–1,17), o moteriai – 1,36 vaiko (PI: 1,32–1,40). Vidutinio turimų vaikų skaičiaus skirtumas tarp vyrų ir moterų buvo statistiškai reikšmin-

¹ PI – 95 proc. pasikliautinieji intervalai.

gas ($p < 0,001$). Vis dėlto, apskaičiavus vidutinį turimą vaikų skaičių tik tiems asmenims, kurie turi vaikų, nustatyta, kad tiek vyrų (1,63; PI: 1,58–1,68), tiek moterų (1,67; PI: 1,63–1,70) turimas vaikų skaičius statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($p = 0,23$).

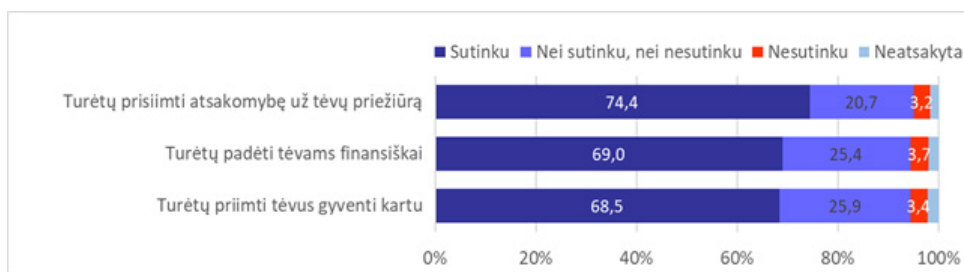

2 pav. Respondentų atsakymų pagal turimą vaikų skaičių pasiskirstymas, procentais

Pastabos. Duomenų šaltinis – „Šeimų ir nelygybių tyrimas“. Bendra imtis $N = 3005$, 2018–2019 m.

Požiūris į suaugusių vaikų pareigas tėvams senatvėje

Respondentų atsakymų į klausimus apie suaugusių vaikų pareigas tėvams pasiskirstymas pateikiamas 3 paveiksle. Tyrimo rezultatai rodo, kad daugiau nei du trečdaliai respondentų pritaria visiems trimis teiginiais, kad vaikai turėtų pasirūpinti tėvais senatvėje, kas rodo gana aukštą normatyvinio solidarumo lygį. Daugiausia respondentų pritarė teiginiui, kad vaikai turėtų prisiimti atsakomybę už tėvų priežiūrą, jei tėvams jos reikia. Šiek tiek mažiau pritaria kitiems dviem teiginiais, susijusiems su finansine pagalba tėvams ir pareiga priimti tėvus kartu gyventi. Svarbu pažymėti, kad nesutinkančių su šiais teiginiais buvo nedaug – nuo 3,2 iki 3,7 procento. Taigi galima teigti, kad dauguma respondentų pritaria, jog suaugusių vaikų pareiga yra pasirūpinti tėvais, jeigu jiems to reikia.

3 pav. Respondentų požiūris į suaugusių vaikų pareigas tėvams, procentais

Pastabos. Duomenų šaltinis – „Šeimų ir nelygybių tyrimas“. Bendra imtis $N = 3005$, 2018–2019 m. Respondentų, kurie neatsakė į klausimus: „Turėtų prisiimti atsakomybę už tėvų priežiūrą“ – 1,7 proc.; „Turėtų padėti tėvams finansiškai“ – 1,9 proc.; „Turėtų priimti tėvus gyventi kartu“ – 2,2 proc., dalis

Bevaikystė ir požiūris į suaugusių vaikų pareigas tėvams

Respondentų požiūris į pareigas tėvams pagal tai, ar jie turi vaikų ir ar norėtų jų turėti, pateikiamas 3 lentelėje. Nustatyta, kad tarp tų respondentų, kurie turi vaikų, buvo dau-

giau pritariančių visiems trims teiginiams apie pareigas tėvams negu tarp tų, kurie vaikų neturi. Taigi galima teigti, kad normatyvinio solidarumo lygis yra aukštesnis tarp vaikų turinčių respondentų nei tų, kurie vaikų neturi. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad normatyvinės nuostatos ne visada būna įgyvendinamos praktiškai. Panaši tendencija nustatyta vertinant prokreacinių lūkesčių ir pareigų tėvams sąsają. Tie respondentai, kurie nori turėti vaikų, dažniau buvo linkę prisiimti atsakomybę už tėvų priežiūrą, jeigu jiems to reikėtų. Vis dėlto visose nagrinėtose grupėse absoliuti dauguma (nuo 58,9 iki 76,7 proc.) respondentų pritarė, kad vaikai turėtų prisiimti atsakomybę už tėvų priežiūrą. Svarbu pažymėti, kad respondentai, kurie neturi ir nenori turėti vaikų, dažniau buvo linkę neat-sakyti į šį klausimą, negu respondentai, kurie turi arba nori turėti vaikų. Taigi tikėtina, kad ne tik vaikų turėjimo faktas, bet ir prokreaciniai lūkesčiai turėti vaikų rodo didesni normatyvinio solidarumo lygi.

3 lentelė. Respondentų požiūris į pareigas tėvams pagal tai, ar jie turi vaikų ir ar norėtų jų turėti, procentais

Teiginys / klausimas		Ar turi vaikų?		Ar nori turėti vaikų?	
		Ne	Taip	Ne	Taip
Turėtų prisiimti atsakomybę už tėvų priežiūrą	Sutinku	67,2	76,7	65,6	76,1
	Nei sutinku, nei nesutinku	24,0	19,6	24,1	20,0
	Nesutinku	5,2	2,6	6,6	2,6
	Neatsakytą	3,6	1,1	3,7	1,3
Skirtumų statistinis reikšmingumas tarp atsakiusių „Taip“ arba „Ne“		p < 0,001		p < 0,001	
Turėtų padėti tėvams finansiškai	Sutinku	61,9	71,2	66,0	70,5
	Nei sutinku, nei nesutinku	27,5	24,7	24,5	24,7
	Nesutinku	6,3	2,8	7,1	3,4
	Neatsakytą	4,3	1,2	2,5	1,4
Skirtumų statistinis reikšmingumas tarp atsakiusių „Taip“ arba „Ne“		p < 0,001		p = 0,017	
Turėtų priimti tėvus gyventi kartu	Sutinku	62,3	70,4	58,9	70,8
	Nei sutinku, nei nesutinku	29,2	24,9	32,0	24,2
	Nesutinku	4,5	3,1	5,4	3,3
	Neatsakytą	4,1	1,6	3,7	1,7
Skirtumų statistinis reikšmingumas tarp atsakiusių „Taip“ arba „Ne“		p < 0,001		p = 0,001	

Pastabos. Duomenų šaltinis – „Šeimų ir nelygybių tyrimas“. Bendra imtis N = 3005, 2018–2019 m.

Lyginant vaikų turinčių ir neturinčių respondentų požiūrį į pareigas tėvams pagal jų lytį, nustatyta, kad bevaikių ir vaikų turinčių moterų požiūris į pareigas tėvams beveik nesiskyrė. Palyginti su bevaikėmis moterimis, vaikų turinčios moterys dažniau sutiko su teiginiais apie pareigas tėvams. Vis dėlto skirtumas buvo statistiškai nereikšmingas. O skirtumas tarp bevaikių ir vaikų turinčių vyrų požiūrio į pareigas tėvams buvo gana didelis ir statistiškai reikšmingas. Vaikų neturintys vyrai rečiau pritarė teiginiams, kad vaikai turėtų rūpintis tėvais, jeigu jiems to reikia.

4 lentelė. Respondentų požiūris į pareigas tėvams, pagal jų lytį (procentais)

Teiginys / lytis		Vyrų		Moterų	
		Ar turi vaikų?		Ar turi vaikų?	
		Ne	Taip	Ne	Taip
Turėtų prisiimti atsakomybę už tėvų priežiūrą	Sutinku	62,7	77,1	72,5	76,5
	Nei sutinku, nei nesutinku	25,6	19,5	22,0	19,7
	Nesutinku	6,7	2,1	3,4	2,8
	Neatsakytą	4,9	1,2	2,1	1,0
Skirtumų statistinis reikšmingumas tarp atsakiusiųjų „Taip“ arba „Ne“		p < 0,001		p = 0,240	
Turėtų padėti tėvams finansiškai	Sutinku	59,3	72,0	64,8	70,8
	Nei sutinku, nei nesutinku	26,7	24,6	28,4	24,8
	Nesutinku	8,0	2,4	4,3	3,1
	Neatsakytą	6,0	1,1	2,4	1,2
Skirtumų statistinis reikšmingumas tarp atsakiusiųjų „Taip“ arba „Ne“		p < 0,001		p = 0,089	
Turėtų priimti tėvus gyventi kartu	Sutinku	59,3	72,0	65,7	70,5
	Nei sutinku, nei nesutinku	26,7	24,6	28,4	24,7
	Nesutinku	8,0	2,4	2,8	3,1
	Neatsakytą	6,0	1,1	3,1	1,7
Skirtumų statistinis reikšmingumas tarp atsakiusiųjų „Taip“ arba „Ne“		p < 0,001		p = 0,183	

Pastabos. Duomenų šaltinis – „Šeimų ir nelygybių tyrimas“. Bendra imtis N = 3005, 2018–2019 m.

Lyginant moterų ir vyrų požiūrį į pareigas tėvams, nustatyta, kad vaikų turinčių vyrų ir moterų požiūris statistiškai reikšmingai nesiskyrė visais trimis klausimais. Atvirkščiai, tarp vaikų neturinčių vyrų buvo statistiškai reikšmingai daugiau respondentų, kurie

nepritarė teiginiams apie tėvų priežiūrą, negu tarp vaikų neturinčių moterų. Statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų negu moterų nepritarė teiginiams, kad vaikai turėtų prisiimti atsakomybę už tėvų priežiūrą ($p = 0,01$), turėtų padėti tėvams finansiškai ($p = 0,02$). Vis dėlto skirtumas tarp vaikų neturinčių vyrų ir moterų, kurie nepritarė teiginiams, kad vaikai turėtų priimti tėvus gyventi kartu, buvo statistiškai nereikšmingas ($p = 0,08$).

Diskusija ir išvados

Tyrimo rezultatai parodė, kad tarp 34–48 metų Lietuvos gyventojų buvo labiau paplitusi vyrų negu moterų bevaikystė. Be to, didesnė dalis vyrų negu moterų apskritai nenorėjo turėti vaikų: vyrų vidutinis norimas vaikų skaičius buvo 1,70 (PI:1,65–1,76), o moterų – 1,78 (PI: 1,74–1,82). Lyginant šiuos rezultatus su anksčiau Lietuvoje atliktais tyrimais, matoma, kad vidutinis norimas vaikų skaičius nuo 2010 m. iki 2019 m. mažėjo. 2010 metais 30–39 m. ir 40–49 m. vyrų vidutinis norimas vaikų skaičius buvo atitinkamai 1,85 ir 1,84, o moterų – atitinkamai 1,87 ir 1,94 (Stankūnienė et al., 2013). Svarbu paminėti, kad prokreaciniai lūkesčiai gyvenimo eigoje gali kisti, ypač susiję su savanoriška bevaikyste. Aštuonių Europos šalių duomenų analizė parodė, kad tik 40 metų ir vyresnių žmonių amžiaus grupėje nenoras turėti vaikų išlieka stabilus, o jaunesnėse kohortose dėl kintamų partnerystės, gyvenimo aplinkybių ir visuomenės socialinio spaudimo ilgainiui linkstama susilaukti vaikų (Albertini ir Brini, 2020). Taigi negalima tiksliai žinoti, kokia respondentų dalis ilgainiui liks bevaikiai.

Tyrimo metu nustatyta, kad apie du trečdalius bevaikių ir vaikų turinčių asmenų sutiko su teiginiais, kad vaikų pareiga rūpintis tėvais, jeigu jiems to reikia, o mažiausiai šiems teiginiams pritarė vaikų neturintys vyrai. Tendencija pritari ti vaikų atsakomybei už vyresnio amžiaus tėvų priežiūrą atitinka ankstesnių tyrimų rezultatus (Kraniauskienė, 2013; Gedvilaitė-Kordušienė, 2011; 2013). Įdomu, kad ilgainiui ši nuostata išlieka beveik nepakitusi. 2009 metų „Kartų ir lyčių tyrimo“ duomenimis (skaičiuojant visoms amžiaus grupėms), jai pritarė 76,2 procento. Po dešimtmečio, remiantis šio tyrimo rezultatais, jai pritarė taip pat didžioji dauguma 30–49 m. respondentų – 74,4 procento. Tendencija kiek mažiau pritari ti finansinei vaikų atsakomybei taip pat nekinta. Nuostatai, susijusiai su daugiau asmeninį gyvenimą liečiančiu sprendimu – priimti vyresnio amžiaus tėvus gyventi kartu – ir anksčiau pritarė kiek mažesnė dalis (62,8 proc). 2018–2019 m. duomenys rodo dar mažesnę 32–48 metų gyventojų grupės (59,3 proc.) pritarimą, kas galimai rodo kiek laisvėjantį požiūrį į kitas priežiūros formas. Taigi galima teigti, kad normatyvinis solidarumas Lietuvoje išlieka gana didelis ir dominuoja labiau familialistinės nuostatos dėl vaikų pareigų vyresnio amžiaus tėvams. Suaugusių vaikų atsakomybę už tėvus galima laikyti socialine norma Lietuvoje, nes teiginiams pritaria dauguma respondentų. Be to, ankstesni tyrimai parodė, kad pritarimas familialistinėms nuostatoms nepriklauso nuo individualių ir šeiminių Lietuvos gyventojų bruožų (Budginaitė-Mačkinė, 2020, p. 187). Svarbu pažymėti, kad suaugusių vaikų pareigos tėvams yra įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (1992). Konstitucijos 38 straipsnyje nurodyta, kad vaikų pareiga – „gerbti tėvus, globoti juos senatvėje ir tausoti jų palikimą“.

Pareiga rūpintis tėvais senatvėje nėra vienintelis tokio elgesio motyvas. Naujas tyrimas Norvegijoje, kur lyčių santykiai labiau egalitariniai, o priežiūros paslaugos institucionalizuotos, parodė, kad abiejų lyčių vaikų rūpinimąsi tėvais ir kassavaitinę ar kasmėnesinę paramą jiems (ne nuolatinę asmeninę priežiūrą) skatina suvokiama santykio su tėvais kokybė, bet ne pareiga (Vangen ir Herlofson, 2023). Ankstesni kokybiniai tyrimai atskleidė, kad rūpinimasis tėvais gali būti suvokiamas kaip asmeninis pasirinkimas, grįstas vidine motyvacija, susijusia su meile ir santykio su tėvais kokybe, o ne kaip išorinė norma (Stuifbergen et al., 2010; Funk, 2015; Zarzycki et al., 2022). Visgi esama nuomonės, kad šie du aspektai – pareiga ar pasirinkimas – nebūtinai prieštarauja vienas kitam, nes kito socialiai ar asmeniškai priimtino pasirinkimo dažnai tiesiog nebūna (Funk ir Kobayashi, 2009).

Mūsų tyrimo rezultatai parodė kiek aukštesnį normatyvinio solidarumo lygį tarp vaikų turinčių respondentų, nei tų, kurie vaikų neturi. Tikėtina, kad tėvystės patirtis gali sustiprinti emocinius suaugusių vaikų ryšius su savo tėvais (artumo solidarumą), o tai gali skatinti didesnę pareigų tėvams jausmą. Be to, suaugę vaikai, kurie patys turi vaikų, gali būti labiau susiję su savo tėvais dėl ekonominių ar praktinių priežasčių. Tėvų pagalba vaikams, padedant prižiūrėti anūkus, gali būti nagrinėjama remiantis funkcinio solidarumu. Svarbu pabrėžti, kad ne tik pats vaikų susilaukimo faktas, bet ir prokreaciniai lūkesčiai susilaukti vaikų, susiję su aukštesniu normatyvinio solidarumo lygiu. Tikėtina, kad asmenys, kurie neketina susilaukti vaikų, dažniau pasižymi vertybėmis, grįstomis individualizmu. Vis dėlto šiai prielaidai pagrįsti reikėtų išsamesnių tyrimų. Kalbant ne apie prokreacines nuostatas, bet apie realią bevaikių asmenų paramą vyresniems tėvams (funkcinį solidarumą), nustatyta, kad bevaikiai asmenys buvo dažniau linkę padėti savo vyresnio amžiaus tėvams negu vaikų turintys asmenys (Pesando, 2020), o vaikų neturinčios moterys buvo įsitraukusios į giminaičių vaikų priežiūrą (Šumskaitė, Gedvilaitė-Kordušienė, 2021).

Žemesnį vaikų neturinčių asmenų normatyvinio solidarumo lygmenį būtų galima interpretuoti ir šeimos struktūros aspektu. Anksčiau Lietuvoje atliktas tyrimas (Budginaitė-Mačkinė, 2020) rodo, kad nerimaujančių dėl tėvų priežiūros dalis buvo didesnė tarp tų respondentų, kurie neturėjo partnerio (-ės) ar sutuoktinio (-ės), palyginti su tais, kurie jų turėjo. Tai rodo, kad šeiminiai tinklai mažina nerimo dėl tėvų priežiūros senatvėje lygį. Respondentų bevaikystė arba mažesnis vaikų skaičius taip pat statistiškai reikšmingai susijęs. Nerimą dėl tėvų priežiūros dažniau jautė vaikų neturintys ir vieną vaiką turintys respondentai, palyginti su du ar tris vaikus turinčiais respondентаis (Budginaitė-Mačkinė, 2020). Taigi bevaikystė ir mažesnis vaikų skaičius susiję su didesniu nerimu dėl tėvų priežiūros senatvėje. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad absoliuti dauguma bevaikių ir vaikų turinčių asmenų pritarė teiginiams, kad vaikai turi rūpintis savo tėvais senatvėje, jeigu jiems to reikia. Vis dėlto vaikų neturinčių vyrų, pritariančių minėtiems teiginiams, buvo statistiškai reikšmingai mažiau negu vaikų turinčių vyrų. Tyrimo rezultatai gali būti aktualūs nagrinėjant pareigų pasidalijimą šeimoje prižiūrint vyresnio amžiaus asmenis, priimant socialinės ir sveikatos politikos sprendimus, susijusius su gyventojų senėjimu ir prokreacine elgsena. Šie sprendimai galėtų būti susiję su socialinių

paslaugų vyresnio amžiaus asmenims prieinamumo didinimu, lyčių lygybės didinimu, skatinant vyrų įsitraukimą į artimųjų priežiūrą, reprodukcinės sveikatos ir slaugos paslaugų prieinamumo didinimu.

Padėka

Šis straipsnis parengtas remiantis Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos instituto vykdomo mokslinio tyrimo „(Ne)tapti tėvu: Lietuvos vyrų prokreacinė elgsena ir bevaikystės patirtys“ rezultatais. Finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. S-MIP-22-24. Nuoširdžiai dėkojame Vytauto Didžiojo universiteto profesorei ir „Šeimų ir nelygybių tyrimo“ vadovei Aušrai Maslauskaitėi už galimybę naudoti tyrimo metu surinktus duomenis.

Literatūra

- Albertini, M., Kohli, M. (2009). What childless older people give: Is the generational link broken? *Ageing & Society*, 29(8), 1261–1274. <https://doi.org/10.1017/S0144686X0999033X>
- Albertini, M., Brini, E. (2020). I've changed my mind. The intentions to be childless, their stability and realisation. *European Societies*, 23(1), 119–160. <https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1764997>
- Baublytė, M., Maslauskaitė, A. (2021). *Šeimų ir nelygybių tyrimas: pagrindiniai tyrimo duomenys*. Kaunas: VDU.
- Bengston, V. L. (2001). Beyond the nuclear family: The increasing importance of multigenerational bonds. *Journal of Marriage and Family*, 63(1), 1–16. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00001.x>
- Bengston, V. L., Richards, L. N., Roberts, R. E. (1991). Intergenerational solidarity in families: Untangling the ties that bind. S. P. Pfeifer, M. B. Sussman (eds.). *Families: Intergenerational and generational connections*. New York, London: The Haworth Press.
- Björk, S. (2015). Doing, re-doing or undoing masculinity? Swedish men in the filial care of ageing parents. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 23, 20–35. <https://doi.org/10.1080/08038740.2014.978369>
- Brini, E. (2020). Childlessness and low fertility in context: Evidence from a multilevel analysis on 20 European countries. *Genus*, 76, 1–38. <https://doi.org/10.1186/s41118-020-00074-7>
- Budginaitė-Mačkinė, I. (2020). *Suaugę vaikai ir jų tėvai Lietuvos migracijos kontekste: kartų solidarumas ir reikšmingų asmenų tinklai*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas. <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.86>
- Colombo, F., Llana-Nozal, A., Mercier, J., & Tjadens, F. (2011). *Help Wanted? Providing and Paying for Long-term Care* (OECD Health Policy Studies). Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264097759-en>
- Connidis, I. A., McMullin, J. A. (2002). Sociological ambivalence and family ties: A critical perspective. *Journal of Marriage and the Family*, 64(3), 558–567. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2002.00558.x>
- Eurostat. (2024). Eurostat statistics explained. Population structure and ageing. Žiūrėta 2024-06-04, prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_structure_and_ageing#:~:text=The%20median%20age%20in%20the,and%2044.5%20years%20in%202023.

Funk, L. (2015). Constructing the meaning of filial responsibility: choice and obligation in the accounts of adult children. *Families, Relationships and Societies*, 4, 383–399. <https://doi.org/10.1332/204674314X14110461145506>

Funk, L. M., Kobayashi, K. M. (2009). „Choice“ in filial care work: moving beyond a dichotomy. *Canadian review of sociology = Revue canadienne de sociologie*, 46(3), 235–252. <https://doi.org/10.1111/j.1755-618x.2009.01213.x>

Galdauskaitė, D. (2023). *Vaikų susilaukimas besikeičiančių lyčių vaidmenų ir asmeninio gyvenimo planavimo kontekste* [Childbearing in the Context of Changing Gender Roles and Personal Life Planning]. Doctoral dissertation, manuscript. Vilnius. <https://doi.org/10.15388/vu.thesis.529>

Galdauskaitė, D. (2024). Gimstamumas. In (Ed. A. Maslauskaitė), *Lietuvos gyventojų demografinių struktūrų ir procesų kaita* (p. 215–250). Vilnius: LSMC. Gans, D., Silverstein, M. (2006). Norms of filial responsibility for aging parents across time and generations. *Journal of Marriage and Family*, 68, 961–976. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00307.x>

Gedvilaitė-Kordušienė, M. (2011). *Tarpgeneraciniai santykiai ir juos lemiantys veiksniai*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, Lietuvos socialinių mokslų centras.

Gedvilaitė-Kordušienė, M. (2013) Gyventojų senėjimas ir jo iššūkiai: suaugusių vaikų pareigos pagyvenusiems tėvams Lietuvoje [Population Ageing and Its Challenges: Filial Responsibilities for Elderly Parents in Lithuania]. *Lietuvos statistikos darbai*, 52(1) 22–33.

<https://doi.org/10.15388/LJS.2013.13920>

Gerstel, N., Gallagher, S. K. (2001). MEN’S CAREGIVING: Gender and the Contingent Character of Care. *Gender & Society*, 15(2), 197–217. <https://doi.org/10.1177/089124301015002003>

Gilligan, C. (1982). *In a Different Voice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Grigoryeva, A. (2017). Own Gender, Sibling’s Gender, Parent’s Gender: The Division of Elderly Parent Care among Adult Children. *American Sociological Review*, 82(1), 116–146. <https://doi.org/10.1177/0003122416686521>

Haberkern, K., Schmid, T., Szydlik, M. (2015). Gender differences in intergenerational care in European welfare states. *Ageing & Society*, 35, 298–320. doi:10.1017/S0144686X13000639

Human Fertility Database. Max Planck Institute for Demographic Research (Germany) and Vienna Institute of Demography (Austria). Prieiga per internetą: www.humanfertility.org, žiūrėta 2024-06-06.

Kraniauskienė, S. (2013). „Normatyvinis ir funkcinis kartų solidarumas Lietuvoje“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas*, 32(1), 89–121. <https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2013.1.1848>

Lazutka, R., Poviliunas, A., Zalimiene, L. (2018). ESPN Thematic Report on Challenges in long-term Care: Lithuania. European Commission. https://ec.europa.eu/social/main.jsp?pager.offset=20&advSearchKey=espnltc_2018&mode=advancedSubmit&catId=22&policyArea=0&policyAreaSub=0&country=0&year=0

Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume.

Lüscher, K., Pillemer, K. (1998). Intergenerational ambivalence: A new approach to the study of parent-child. *Journal of Marriage and the Family*, 60(2), 413–425. <https://doi.org/10.2307/353858>

Maslauskaitė, A. (2024). Santuokiniai statusai ir santuokinis elgesys. In (Ed. A. Maslauskaitė) *Lietuvos gyventojų demografinių struktūrų ir procesų kaita* (p.179–214). LSMC: Vilnius.

Mikulionienė, S., Rapolienė, G., Valavičienė, N. (2018). *Výresnio amžiaus žmonės, gyvenimas po vieną ir socialinė atskirtis*. Vilnius: LSTC.

Nye, F. I., Rushing, W. (1969). Towards family measurement research. *Marriage and Family*. J. Hadden, E. Borgatta (Eds.). Itasca, Ill.: Peacock.

Oertele, Ž. (2024). Bevaikystė. In (Ed. A. Maslauskaitė) *Lietuvos gyventojų demografinių struktūrų ir procesų kaita* (p. 251–276). Vilnius: LSMC.

Peng, S., Silverstein, M., Suito, J. J., Gilligan, M., Hwang, W., Nam, S. & Routh, B. (2018). Nine: Use of communication technology to maintain intergenerational contact: toward an understanding of 'digital solidarity'. *Connecting Families?* Bristol, UK: Policy Press.

Pesando, L. M. (2019). Childlessness and upward intergenerational support: cross-national evidence from 11 European countries. *Ageing Soc.*, 39(6), 1219–1254. <https://doi.org/10.1017/S0144686X17001519>

Pollet, T. V., Kuppens, T., Dunbar, R. I. M. (2006). When nieces and nephews become important: Differences between childless women and mothers in relationships with nieces and nephews. *Journal of Cultural and Evolutionary Psychology*, 4(2), 83–93. doi: <http://dx.doi.org/10.1556/JCEP.4.2006.2.1>

Pukėnas, K. (2005). *Sportinių tyrimų duomenų analizė SPSS programa*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.

Rossi, A. S., Rossi, P. H. (1990). *Of human bonding: Parent-child relationships across the life course*. New York: Alydine De Gruyter.

Silverstein, M., Gans, D., Yang, F. M. (2006). Intergenerational Support to Aging Parents: The Role of Norms and Needs. *Journal of Family Issues*, 27(8), 1068–1084. <https://doi.org/10.1177/0192513X06288120>

Stankūnienė, V., Maslauskaitė A., Baublytė M. (2013). *Ar Lietuvos šeimos bus gausesnės?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.

Stuifbergen, M. C., Dykstra, P. A., Lanting, K. N., & Van Delden, J. J. (2010). Autonomy in an ascribed relationship: the case of adult children and elderly parents. *Journal of Aging Studies*, 24, 257–265. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2010.05.006>

Stumbrys, D. (2021). Gyventojų struktūros pokyčiai Lietuvoje 2001–2021 metais: didėjanti demografinė diferenciacija tarp miesto, priemiesčio ir kaimo savivaldybių. In *Lietuvos socialinė raida*, 10, 7–20.

Stumbrys, D. (2024). Gyventojų amžiaus struktūros kaita ir regioninė diferenciacija. In (Ed. A. Maslauskaitė) *Lietuvos gyventojų demografinių struktūrų ir procesų kaita* (p. 15–32). LSMC: Vilnius.

Szydlik, M. (2008). Intergenerational solidarity and conflict. *Journal of Comparative Family Studies* January 1, 27–40.

Šumskaitė, L., Gedvilaitė-Kordušienė, M. (2021). Childless Women's Relationships with Children of Others: Narratives from two Generations in Lithuania. Goedecke, H., Henriksson, H. W. (Eds.) „*Close Relations and Boundary Work: Family, Kinship and Beyond*“, The Centre for Gender Research book series Crossroads of Knowledge (Springer), 187–172. https://doi.org/10.1007/978-981-16-0792-9_11

Tanskanen, A. O. (2015). Childlessness and Investment in nieces, nephews, aunts and uncles in Finland. Short report. *Journal of Biosocial Science*, 47(3), 402–406. <https://doi.org/10.1017/S0021932014000339>

Valstybės kontrolė (2021). *Slaugos ir socialinės paslaugos senyvo amžiaus asmenims*. Vertinimo ataskaita. Valstybės kontrolė.

Van den Broek, T., Dykstra, P. A., and Van der Veen, R. J. (2015). Care ideals in the Netherlands: shifts between 2002 and 2011. *Canadian Journal on Aging/La Revue canadienne du vieillissement* 34, 268–281. doi: <https://doi.org/10.1017/S0714980815000215>

Vangen, H., Herlofson, K. (2023). Why care? How filial responsibility norms and relationship quality matter for subsequent provision of care to ageing parents. *Ageing and Society*, 1–25. <https://doi.org/10.1017/S0144686X23000235>

Vergauwen, J., Mortelmans, D. (2021). An integrative analysis of sibling influences on adult children's care-giving for parents. *Ageing & Society*, 41, 536–560. <https://doi.org/10.1017/S0144686X19001156>

Zarzycki, M., Seddon, D., Bei, E., & Morrison, V. (2022). Why do they care? A qualitative systematic review and meta-synthesis of personal and relational motivations for providing informal care. *Health Psychology Review*, 17(2), 344–376. <https://doi.org/10.1080/17437199.2022.2058581>

Žalimienė, L., Junevičienė, J., Blažienė, I., Miežienė, R. (2019). *Lūkesčiai dėl globos senatvėje: socialinės paslaugos ir jų organizacinės formos*. Mokslo studija. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.